

ÖSTERSJÖFLOTTORNA OCH DE SENASTE FLOTTAVTALEN

Av kaptenen vid Kungl. Flottan STIG H:SON-ERICSON, Stockholm

NÄR Storbritannien efter långvariga förhandlingar den 17 juli i år lyckades genomföra Sovjetunionens och Tysklands principiella anslutning till 1936 års flottavtal, inträdde östersjösituationen i ett nytt läge, måhända i allmänhet ej nog beaktat.

Efter det första avtalet rörande flottbegränsningar, undertecknat i Washington 1922, har den ena överenskommelsen efter den andra tillkommit, allt i det vällovliga syftet att begränsa rustningarna till sjöss. Hittills hava de i stort sett endast berört stormaktsflottorna, och detta blott i avseenden, som icke haft något direkt inflytande på Sveriges sjöförsvarsfrågor. Med tillkomsten av de senaste båda överenskommelserna har Storbritanniens avtalspolitik ryckt oss in på livet. De två största östersjömarinerna hava nämligen med vissa förbehåll anslutit sig till 1936 års Londonavtal, och det är känt, att förberedelser vidtagits även för de skandinaviska staternas anslutning till detsamma. Veterligen äro varken Sverige eller övriga skandinaviska länder hittills bundna av något avtal rörande kvalitativ eller kvantitativ begränsning av sjöstridskrafterna.

Med tanke på flottfrågans kommande behandling är det av största intresse att granska de begränsningar och medgivanden, som i de nya överenskommelserna beröra Sovjetunionen och Tyskland under den gällande avtalstiden, nämligen till 1943.

I denna tidskrifts förra årgång (sid. 687) lämnades av kommandörkapten E. Biörklund en kortfattad redogörelse för 1936 års Londonavtal. De båda nya avtalen ansluta sig i princip till detta.

Sovjetunionen och Tyskland hava förbundit sig att icke bygga större *slagskepp* än på 35,000 ton med kanoner av högst 40,6 cm. kaliber. Den ursprungligen angivna kalibern, 35,6 cm., har således uppgivits på grund av Japans vägran att underkasta sig kvalitativa inskränkningar utan att antalet fartyg samtidigt begränsades. Det torde därför främst hava varit Sovjetunionen, som med

tanke på Fjärran Östern fordrat den större kalibern, vilket i sin tur medfört, att Tyskland krävt samma rätt med tanke på Östersjön.

Av allt att döma är Sovjetunionen f. n. i färd med att söka placera byggandet av två à tre dylika slagskepp i utlandet. De allestädes pågående sjörustningarna synas dock t. v. lägga vissa svårigheter i vägen härför. Enligt uppgifter i Tredje rikets officiösa press kommer Tyskland att inom fyra år äga tre stycken slagskepp av maximitonnage, d. v. s. 35,000 ton, förutom de två på 26,000 ton, som nu färdigställas.

Slagskeppen hava genomgått en avsevärd kvalitativ utveckling sedan tillkomsten av den nuvarande svenska pansarskeppstypen. Om man tillåter sig det tankeexperimentet att nu ersätta den föråldrade *Sverige*-typen med pansarskepp, vilka stå i samma relation till nutida slagskepp som *Sverige*-skeppen vid deras tillkomst till dåtida slagskepp, kommer man till ungefär följande data: 4 à 6 st. 33 cm. kanoner, 30 knop och ökat pansarskydd, vilket skulle leda till dels en fördubbling av *Sverige*-skeppens storlek, dels ett pris, som icke understege 70 milj. kr.

Av olika, lätt insedda skäl har viceamiral de Champs i den nu avlämnade *utredningen rörande flottans fartygstyper m. m.* icke ansett sig kunna föreslå en typ, som »följer med» i utvecklingen. Fasthållande principen att bygga de svenska fartygen i den existerande luckan mellan slagskeppen och nästa fartygstyp, de tunga kryssarna, har amiral de Champs funnit det nödvändigt att förlägga den nya artillerifartygstypen nära luckans undre gräns.

Londotraktaten av år 1936 markerar tydligt gränserna i denna lucka genom förbudet att bygga alla slag av *tunga kryssare* och andra fartyg mellan 8,000 och 17,500 ton, bestyckade med kanoner av kalibrar mellan 15,5 och 25,4 cm. Vid de brittiska förhandlingarna med Sovjetunionen och Tyskland fordrade dock den förra makten att få bygga 7 st. kryssare i den förbjudna zonen, nämligen med 8,000 ton och 18 cm. kanoner. Denna kaliber väckte ett visst uppseende, särskilt som projektilerna äro för tunga att ladda för hand och för små att med fördel insättas mot tunga kryssare, men den förklarades från rysk sida bero på tillverkningsförhållanden. I Tyskland anses snarare önskan att vinna överlägsenhet över alla lätta kryssare med 15 cm. kanoner ha dikterat beslutet.

I varje fall framkallade det ryska önskemålet motsvarande krav från tysk sida. I enlighet med det separata brittisk-tyska fördraget den 18 juni 1935 får Tyskland förstärka sin flotta intill

35 % av den brittiska. Detta innebär rättighet att bygga bl. a. fem stycken tunga kryssare. Tre lades också på stapeln 1935 och äro nu under färdigställande. Stapelsättandet av de båda återstående hade Storbritannien utan tvivel hoppats kunna förhindra genom Tysklands anslutning till 1936 års Londontraktat med dess »cruiser holyday». Det ryska kravet på 7 st. kryssare i den för stormakterna förbjudna zonen ledde till att Tyskland måste förbehålla sig rätten att bygga även de två återstående.

Både Sovjetunionen och Tyskland genomdrev sina synpunkter. Den praktiska följden härav är alltså, att Sovjetunionen får bygga 7 st. 18 cm. kryssare på nominellt 8,000 ton, av vilka 4 st. lära vara under färdigställande, samt att Tyskland färdigställer 3 st. 20,3 cm. kryssare på 10,000 ton och förbereder byggandet av ytterligare 2 st. Zonen mellan slagskeppen och kryssarna ligger således, vad beträffar stormaktsflottorna i Östersjön, mellan 10,000 och 17,500 ton samt mellan 20,3 och 25,4 cm. kanoner.

Nära undre gränsen till denna zon har viceamiral de Champs sökt skapa lämpliga artillerifartygstyper för svenska flottan. Ett litet land, som icke har möjligheter att kvantitativt rusta i tillnärmelsevis samma utsträckning som stormakterna, måste givetvis passa in sina fartygstyper så, att största möjliga effekt erhålles av varje enskilt fartyg. Genom att bygga svenska artillerifartyg med något grövre kanoner än de tunga kryssarnas, tvingas en makt, som av politiska skäl beräknas börja krigshandlingar mot oss, att insätta antingen ett stort antal tunga kryssare eller ett mindre antal av de dyrbara och fåtaliga slagskeppen, vilket med hänsyn till torped- och minfaran kan innebära betydande risker även för en stormakt.

Nödvändigheten att pressa ned storlek och kostnader på de enskilda fartygstyperna har emellertid lett till, att det nu föreliggande svenska förslaget i fråga om artilleriet närmat sig den lägre gränsen i den förut omnämnda zonen. Den typ, som föreslås till nybyggnad, benämnd *pansarkryssare*, är nämligen bestyckad med 21 cm. kanoner — alltså obetydligt över 20,3 cm. — och har i övrigt egenskaper, som i det närmaste överensstämmer med de tunga kryssarnas. Tonnaget har på bekostnad av farten hållits nere till 8,000 ton, d. v. s. inom den i Londontraktaten tillåtna zonen. Förslaget innebär dock, att denna jämförelsevis snabba artillerifartygstyp skall samverka med de nuvarande tyngre och långsamare Sverigeskeppen med 28 cm. k. Härigenom kunna de

åldrande pansarskeppen bidra till att upprätthålla kustflottans försvarskraft ännu under någon tid. Beroende på den kommande utvecklingen har förslag till de fartygsbyggnader, som böra följa efter pansarkryssarna, måst uppskjutas till den tidpunkt, då detta blir aktuellt, d. v. s. omkring 1942.

Det framgår emellertid, att de begränsningar, som godtagits av de båda stora östersjöflottorna, kunna för oss underlätta inpassandet av för riksförsvaret nödvändiga artillerifartygstyper. Dock fordras härför, att de svenska artillerifartygen bestyckas med kanoner av över 20,3 cm. kaliber.

En känd marinexpert, viceamiral Osborne, har nyligen i en uppmärksam artikel i Storbritanniens förnämsta militära tidskrift (*Journal of the Royal United Service Institution*, aug. 1937) behandlat frågan om för Sverige lämpliga fartygstyper. Han ansluter sig till principen, att de svenska artillerifartygen skola omöjliggöra företag mot Sverige utan att den anfallande riskerar sina slagskepp eller, med andra ord, att de böra byggas i den ovannämnda »luckan». Han konstaterar också, att de tre gamla pansarskeppen utgör den del av flottan, som i första hand fordrar förnyelse. Den typ, som enligt hans mening skulle bäst passa Sverige, vore ett fartyg med 6 st. 25 cm. kanoner, gott pansarskydd och minst 30 knops fart. Hans förhoppning att kunna begränsa ett dylikt fartygs storlek till 9 à 10,000 ton synes dock knappast kunna infrias; den torde snarare ligga mellan 12 och 14,000 ton.

Uttalandet är emellertid intressant, enär det praktiskt taget sammanfaller med typutredningens resultat, ehuru amiral de Champs av kostnads- och andra skäl varit nödsakad att finna en annan utväg med fasthållande av principen att »bygga i luckan».

De tvenne ovan behandlade avtalen innebära även ömsesidiga skyldigheter att i förväg lämna detaljerade upplysningar om nybyggnadernas klass och storlek, hästkraftantal och fart, maskiner och framdrivningsmedel, kanonernas antal och kaliber, torpedtuber, minor och flygplan m. m. Sovjetunionen har dock i detta fall förbehållit sig att icke lämna meddelanden om fartyg avsedda uteslutande för Fjärran Östern, så länge icke Japan ansluter sig till en liknande traktat. Häremot hade de båda övriga makterna intet att erinra, sedan genom avtalets formulering garantier skapats för att inga oväntade omflyttningar av ryska sjöstridskrafter kunna göras från Fjärran Östern.

I fråga om det tidigare nämnda brittisk-tyska separatavtalet

1935 göras även vissa förtydliganden. Det fastslås, att förhållandet 35 % skall gälla varje enskild fartygsklass, men att genom ömsesidiga överenskommelser vissa förskjutningar härutinnan äro möjliga. Kryssare och jagare räknas tillhöra samma klass. Undervattensbåtar får Tyskland, som tidigare bestämts, bygga upp till 45 % av det brittiska beståndet, och under vissa omständigheter ända upp till 100 %.

Av särskilt intresse är det medgivande, som lämnats Tyskland, att betrakta de enligt Versaillesfredens restriktioner byggda örlogsfartygen såsom överåriga efter betydligt kortare tid än vad som gäller övriga fartyg. De tre 10,000 tons linjeskeppen av *Deutschland*-klass få sålunda räknas såsom överåriga efter 15 år i stället för 26; de sex 6,000 tons lätta kryssarna efter 15 år i stället för 20; och de tolv 800 tons jagarna efter 12 år i stället för 16. Enär fartygen samtidigt tillåtas kvarstå viss tid såsom överåriga, beredes tyska flottan möjligheter till snabbare utökning än vad eljest varit fallet.

Med ledning av de båda traktaternas bestämmelser och i övrigt tillgängliga uppgifter kan man bedöma, att de båda flottorna före traktatstidens utgång den 1 januari 1943 kommer att besitta ett stort antal moderna fartyg av alla slag. Antalet *stora* fartyg förblir dock jämförelsevis begränsat i båda flottorna. I Tyskland kan man räkna med 5, högst 6 slagskepp jämte de 3 linjeskeppen av *Deutschland*-typ, under det att Ryssland möjligen kan hinna anskaffa 3 nya slagskepp, vartill komma de 3 gamla från världskriget. Medan Tyskland beräknas hava 14 kryssare inom de närmaste fyra à fem åren, lär Sovjetunionen sannolikt komma att stanna vid 7, tre äldre i Svarta Havet oräknade.

Av en jämförelse mellan dessa stormaktsflottor framgår, att även en *mindre, kvalitativt väl avpassad svensk flotta* kan komma att utöva ett betydande inflytande som fredsbevarande faktor. Vi hava — i viss mån till följd av de gällande flottavtalen — möjligheter att med rimliga kostnader uppnå ett effektivt resultat såväl rörande flottan i dess helhet som rörande de enskilda fartygstyperna.

Om för svenska flottans betvingande kräves insättande av ett par slagskepp eller ett större antal tunga kryssare, kan i bästa fall existensen av en *mindre, kvalitativt väl avpassad flotta* förhindra Sveriges indragande i kriget. I den ena eller andra vågskålen vid en konflikt, i vilken Sverige tvingas delta, kan den bliva av utslagsgivande betydelse.